

Bioethics as an educational component of the moral cluster

Gulnoza MAMAJONOVA¹

Namangan State Technical University

ARTICLE INFO

Article history:

Received August 2025

Received in revised form

15 September 2025

Accepted 15 October 2025

Available online

25 November 2025

Keywords:

bioethics,
moral cluster,
human value,
education,
responsibility,
ethical thinking.

ABSTRACT

The article analyzes the essence of the concept of bioethics, its role within the moral cluster system, and its educational significance. Bioethics is viewed not only as a field related to medicine but also as an important philosophical direction in understanding human life, values, and the evolution of moral consciousness. The paper highlights the pedagogical mechanisms for fostering responsibility, compassion, and respect for life through the integration of ethical, aesthetic, and social components of bioethics.

2181-3663/© 2025 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol3-iss5-pp134-138>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Bioetika axloqiy klaster tarbiyaviy qismi sifatida

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

bioetika,
axloqiy klaster,
inson qadriyati,
tarbiya,
mas'uliyat,
etik tafakkur.

Maqolada bioetika tushunchasining mazmun-mohiyati, uning axloqiy klaster tizimidagi o'ri hamda tarbiyaviy ahamiyati tahlil qilinadi. Bioetika nafaqat tibbiyot sohasi uchun, balki inson hayoti, qadriyati va axloqiy ong evolyutsiyasini tushunishda ham muhim falsafiy yo'nalish sifatida qaraladi. Maqolada bioetikaning axloqiy, estetik va ijtimoiy komponentlarini integratsiyalash asosida shaxsda mas'uliyat, mehr-shafqat va hayotga hurmat tuyg'ularini shakllantirishning pedagogik mexanizmlari yoritilgan.

¹ PhD, Senior Lecturer, Namangan State Technical University
E-mail: mamajonovagulnoza@gmail.com.

Биоэтика как воспитательный компонент морального кластера

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

биоэтика,
моральный кластер,
человеческая ценность,
воспитание,
ответственность,
этическое мышление.

В статье анализируются сущность биоэтики, её место в системе моральных ценностей и воспитательное значение. Биоэтика рассматривается не только как дисциплина, связанная с медицинской сферой, но и как важное философское направление осмысления человеческой жизни, ценностей и эволюции морального сознания. В работе раскрываются педагогические механизмы формирования у личности ответственности, сострадания и уважения к жизни на основе интеграции этических, эстетических и социальных компонентов биоэтики.

KIRISH

Zamonaviy sivilizatsiya taraqqiyoti, ilm-fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi inson hayoti, sog'lig'i hamda tabiiy muhit bilan o'zaro munosabatlarda yangi axloqiy muammolarni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, biologiya, tibbiyot, genetika va sun'iy intellekt kabi sohalarda inson faoliyatining axloqiy chegaralari tobora murakkablashib, yangicha yondashuv va me'yorlarni shakllantirish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda. Shu nuqtai nazardan, bioetika tushunchasi zamonaviy axloq falsafasi va ijtimoiy ongning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida shakllandi.

Bioetika – bu inson hayoti va sog'lig'iga, shuningdek, biologik jarayonlarga nisbatan mas'uliyatli, adolatli va insonparvar yondashuvni ta'minlovchi axloqiy tizimdir [2]. U tibbiyot, biologiya, ekologiya, sotsiologiya, falsafa va huquq fanlari bilan uzviy bog'liq bo'lib, insoniyatning hayotga, tabiatga va texnologik taraqqiyotga nisbatan ma'naviy munosabatini shakllantirishga xizmat qiladi. Bioetika nafaqat tibbiyot sohasida qarorlar qabul qilishni tartibga soluvchi tamoyillar majmuasi, balki insoniy qadriyatlarni himoya qiluvchi falsafiy-axloqiy konsepsiya sifatida ham qaraladi.

Zamonaviy ta'lim va tarbiya tizimi shaxsni faqat bilim bilan emas, balki axloqiy va estetik jihatdan ham yetuk inson sifatida kamol toptirishni ko'zda tutadi. Shu ma'noda, bioetika axloqiy klasterning muhim tarkibiy qismi bo'lib, shaxsda hayotga hurmat, inson salomatligiga mas'uliyatli munosabat, ekologik tafakkur va empatiya kabi fazilatlarni shakllantirishda o'ta muhim o'rin tutadi. Axloqiy klaster – bu shaxsning axloqiy dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi, ma'naviy mezonlari va ijtimoiy xulqini shakllantiruvchi o'zaro bog'liq g'oyalar majmuasidir. Bioetika ushbu klasterda hayot falsafasining axloqiy yo'nalishi sifatida insonni o'z mavjudligining ma'nosini anglashga, har qanday qarorni ma'naviy mezonlar asosida baholashga undaydi.

Bugungi kunda bioetik masalalar tibbiyot amaliyotidan chiqib, jamiyat hayotining turli jabhalariga kirib bormoqda. Masalan, ekologik muammolarga nisbatan mas'uliyat, texnologik yangiliklarni inson manfaatlariga moslashtirish, hayvonot va o'simlik olamiga nisbatan insonparvar munosabatni shakllantirish kabi yo'nalishlar ham bioetikaning dolzarb tarkibiy qismlaridir. Shu jihatdan, bioetika nafaqat tibbiy axloq me'yorlari, balki umuminsoniy ma'naviy qadriyatlarni himoya qiluvchi universal falsafiy tizim sifatida ko'riladi. Pedagogik nuqtai nazardan bioetika yosh avlodni tarbiyalashda ham alohida o'rin

tutadi. U o'quvchilarda hayotning muqaddasligi, insoniy qadriyatlar va tabiat bilan uyg'un yashash zarurligini tushunish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shuningdek, bioetik ta'lim shaxsda tanqidiy va refleksiv tafakkur, axloqiy qarorlar qabul qilish malakasi, empatiya va mas'uliyat tuyg'usini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois, bioetika axloqiy klasterning tarbiyaviy qismi sifatida zamonaviy pedagogik tizimda muhim o'rin tutadi. U shaxsni ma'naviy barkamol, ijtimoiy ongli, ekologik va tibbiy jihatdan mas'uliyatli inson sifatida shakllantirishning falsafiy-metodologik asosini yaratadi. Bioetik tamoyillarni ta'lim mazmuniga integratsiyalash orqali insonparvarlik, adolat va hayotga hurmat singari qadriyatlarni amaliy pedagogik faoliyatda mustahkamlash imkoniyati yaratiladi.

ASOSIY QISM

Bioetika XX asrning ikkinchi yarmida tibbiyot, biologiya, genetika va falsafa fanlarining kesishgan nuqtasida shakllangan yangi axloqiy yo'nalish sifatida yuzaga keldi. Uning nomi qadimgi yunoncha "bios" – hayot va "ethos" – axloq so'zlaridan tashkil topgan bo'lib, mazmunan "hayot axloqi" degan ma'noni bildiradi [1]. Ushbu soha inson hayotining daxlsizligi, tibbiy tajribalarning axloqiy chegaralari, inson sog'lig'iga aralashish me'yorlari hamda ilmiy-texnologik taraqqiyot jarayonida insoniy qadriyatlarning saqlanishi masalalarini o'rganadi. Bioetika g'oyalarining shakllanishida amerikalik olim Van Rensselaer Potter muhim o'rin tutadi. U bioetikani "insoniyat omon qolishining fan va axloqni birlashtiruvchi ko'prigi" sifatida talqin qilgan. Shuningdek, Andre Hellegers, H. Tristram Engelhardt, Uorren Reyx kabi tadqiqotchilar ham bioetika nazariy asoslarini ishlab chiqib, uni global axloqiy tafakkurning markaziy konsepsiyasi sifatida rivojlantirganlar [2].

Bioetika nafaqat tibbiyot amaliyoti uchun, balki butun insoniyatning ma'naviy taraqqiyoti uchun zarur bo'lgan konseptual tizimdir. Chunki zamonaviy texnologiyalar, gen muhandisligi, klonlash, organ transplantatsiyasi, evtanaziya, sun'iy intellekt kabi jarayonlar inson hayotining mohiyati, erki va daxlsizligi bilan bog'liq chuqur axloqiy savollarni keltirib chiqarmoqda. Shunday vaziyatda bioetika ilmiy taraqqiyot va insoniy qadriyatlar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlovchi axloqiy kompas sifatida namoyon bo'ladi. U "nima mumkin" degan savoldan ko'ra "nima to'g'ri" degan savolga javob izlaydi. Shu boisdan bioetika fanining markazida inson manfaatlari, uning sha'ni, sog'lig'i va hayoti turadi.

Axloqiy klaster tushunchasi bilan bog'liq holda qaralganda, bioetika bu klasterning "hayotga nisbatan mas'uliyatli munosabat" komponentini ifodalaydi. Axloqiy klaster – bu shaxsning axloqiy dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi, fazilatlari va ijtimoiy xulq-atvorini shakllantiruvchi o'zaro bog'liq g'oyalar majmuasidir [3]. Bioetika ushbu tizimni insonparvarlik, adolat va hayotga hurmat kabi tamoyillar bilan boyitadi. U insonparvarlik orqali har qanday ilmiy yoki texnologik faoliyatda inson manfaatini birinchi o'ringa qo'yishni talab qiladi. Mas'uliyat tamoyili esa har bir tibbiy, ekologik yoki ijtimoiy qarorning uzoq muddatli oqibatlarini oldindan ko'ra bilishni taqozo etadi. Hurmat tamoyili esa inson, tabiat va jamiyat o'rtasidagi uyg'unlikni saqlashni, hayotning barcha shakllariga nisbatan ehtiyotkor munosabatni targ'ib etadi.

Bioetika o'z mohiyatiga ko'ra nafaqat nazariy, balki amaliy fan hisoblanadi. U shaxsda hayotning muqaddasligini his etish, inson va tabiat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunish, ekologik va ijtimoiy mas'uliyatni anglash, empatiya va mehr-shafqat tuyg'ularini rivojlantirish kabi axloqiy sifatlarni shakllantiradi. Shu nuqtai nazardan bioetika ta'lim-tarbiya tizimida ham beqiyos ahamiyat kasb etadi. Chunki u o'quvchi va

talabalarni axloqiy jihatdan yetuk, tanqidiy fikrlovchi, mas'uliyatli va insonparvar shaxs sifatida kamol toptirishga xizmat qiladi. Ta'lim jarayoniga bioetik yondashuvlarni kiritish orqali shaxsda axloqiy-refleksiv tafakkur, tahliliy fikrlash, ijtimoiy empatiya va ma'naviy qarorlar qabul qilish madaniyatini shakllantirish mumkin. Masalan, tibbiyot, biologiya yoki ekologiya yo'nalishlarida o'qiyotgan talabalar uchun "Inson hayotining qadri", "Tibbiy qarorlarning axloqiy chegaralari", "Sun'iy intellekt va mas'uliyat" kabi mavzularda munozaralar, keys-stadi va etika treninglarini tashkil etish yuqori samaradorlik beradi.

Bioetikani axloqiy klaster tarkibiga singdirish uchun pedagogik yondashuv muhim ahamiyatga ega. Bunda o'qituvchilar shaxsning axloqiy tafakkurini bosqichma-bosqich rivojlantiruvchi model asosida ishlashi zarur. Mazkur model quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi: birinchisi — **motivatsion bosqich**, unda o'quvchilar hayotning qadri va axloqiy qadriyatlar o'rtasidagi bog'liqlikni anglaydilar; ikkinchisi — **kognitiv bosqich**, bu jarayonda ular bioetik bilimlar, asosiy tushunchalar va tarixiy tajriba bilan tanishadilar; uchinchi — **refleksiv bosqich**, unda shaxs o'zining axloqiy qarorlarini tahlil qilib, ularning ma'naviy asoslarini izlaydi; to'rtinchisi esa — **amaliy bosqich**, bu jarayonda o'quvchilar bioetik tamoyillarni real hayotiy vaziyatlarda, ijtimoiy loyihalar yoki muhokamalar orqali tatbiq etadilar.

Shunday qilib, bioetika insoniyatning ilmiy va axloqiy taraqqiyoti o'rtasidagi muvozanatni ta'minlovchi, inson hayoti va tabiatga nisbatan mas'uliyatli yondashuvni shakllantiruvchi fan sifatida nafaqat tibbiyot va biologiya, balki ta'lim, falsafa, ekologiya va jamiyatshunoslik sohalarida ham alohida ahamiyat kasb etadi. U axloqiy klasterning markaziy bo'g'ini bo'lib, shaxsni ma'naviy barkamol, ijtimoiy ongli va insonparvar inson sifatida tarbiyalashning nazariy hamda metodologik asosini yaratadi.

XULOSA

Bioetika zamonaviy axloqiy klasterning eng muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, u inson hayoti, sog'lig'i va tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni shakllantirishga xizmat qiladi. Ta'lim tizimida bioetik yondashuvlarni joriy etish axloqiy tarbiyaning sifatini oshiradi, yoshlarning ijtimoiy ongini chuqurlashtiradi hamda ularni insonparvarlik ruhida tarbiyalaydi. U inson hayoti, sog'ligi, tabiat va texnologiyalar o'rtasidagi murakkab munosabatlarni axloqiy mezonlar asosida tartibga solishga xizmat qiladi. Bioetika inson faoliyatining barcha jabhalarida — tibbiyotda, biologiyada, ekologiyada, axborot texnologiyalarida, hatto sun'iy intellekt sohasida ham insonparvarlik, adolat, mas'uliyat va hayotga hurmat tamoyillarini ustuvor qilib belgilaydi. Bu soha insonning texnologik imkoniyatlari kengaygan bir davrda uning axloqiy javobgarligini kuchaytirish, ma'naviy nazoratni yo'qotmaslik zarurligini eslatadi. Bugungi globallashtirish sharoitida ilm-fan va texnika yutuqlari inson hayotini yengillashtirish bilan birga, yangi axloqiy muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Genetik o'zgartirishlar, klonlash, organ transplantatsiyasi, evtanaziya, sun'iy intellektning mustaqil qaror qabul qilish darajasiga chiqishi kabi jarayonlar insonning axloqiy mezonlarini sinovdan o'tkazmoqda. Shu bois bioetika bu muammolarni chuqur tahlil qiluvchi va ularni ma'naviy qadriyatlar asosida baholovchi universal falsafiy tizim sifatida insoniyat uchun dolzarb ahamiyat kasb etadi. U "nima ilmiy jihatdan mumkin" degan savoldan ko'ra, "nima axloqan to'g'ri" degan savolni ilgari suradi. Bu jihatdan bioetika nafaqat axloqiy nazariya, balki insoniyatni o'z faoliyati uchun mas'ul bo'lishga undovchi ijtimoiy zaruratdir.

Xulosa qilib aytganda, bioetika zamonaviy axloqiy klasterning eng muhim va faol komponenti bo'lib, u shaxsni, jamiyatni va insoniyatni hayotga nisbatan mas'uliyatli, ongli,

adolatli va insonparvar yondashuv sari yetaklaydi. U ta'lim, tibbiyot, ilm-fan va texnologiya sohalarida axloqiy madaniyatni mustahkamlashning samarali vositasi sifatida xizmat qiladi. Bioetik tamoyillarni ta'lim mazmuniga chuqur integratsiyalash orqali yosh avlodda hayotga hurmat, inson sha'niga ehtirom, tabiat bilan uyg'un yashash va mas'uliyatli fikrlash madaniyatini shakllantirish mumkin. Shunday ekan, bioetika nafaqat ilmiy-axloqiy fan, balki insoniyatning kelajagini ma'naviy asosda barqaror rivojlantiruvchi falsafiy yo'nalish sifatida ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Potter, V.R. (1971). Bioethics: Bridge to the Future. Prentice-Hall.
2. Engelhardt, H.T. (1996). The Foundations of Bioethics. Oxford University Press.
3. Beauchamp, T.L., Childress, J.F. (2019). Principles of Biomedical Ethics. Oxford University Press.
4. Hasanov, A. (2020). Axloq falsafasi va zamonaviy etika. Toshkent: TDPU nashriyoti.
5. Глобальный кризис: метакультурные исследования. В 2-х томах. Том I. Материалы международного научного симпозиума «Глобальный культурный кризис нового времени и русская словесность» памяти Андрея Тарковского 3-4 апреля 2006 года. Шуя. ШГПУ. 2006. - 283 с.
6. Левчук Карина Анатольевна Исторические этапы и формы взаимодействия медицины и православия в России // Journal of Siberian Medical Sciences. 2009. №2.